

Bokredaktör: Gun Berfelt Tel: 08-790 34 80

Klinisk praxis inspirationskälla till lyrikantologi

Angela Belli, Jack Coulehan, eds.
Blood & bone. Poems by physicians.
160 sidor. Iowa City: University of
Iowa Press, 1998. ISBN 0-87745-638-
0.

Recensent: Carl-Magnus Stolt, professor i humanistisk medicin, Karolinska institutet, Stockholm.

Det är välkänt att den kliniska vardagens möten emellanåt föder lyrik. Det finns något som uppenbart inte låter sig formuleras med prosa utan kräver lyrikens förtätade språkliga uttryck.

Samband på flera plan mellan medium och lyrik

Medicin och lyrik har många beröringspunkter. Poeten och läkaren Robert Bridges såg i seklets början medicinen som en träning för poetiskt skapande. Omvänt är det också en intressant väg för medicinska praktiker att låta sig inspireras av lyrikens språk och idéinnehåll när det gäller förståelsen av fenomenet människan. Lyrikens förtätade språk och metod lämpar sig väl för att skildra subjektiva upplevelser inom medicinen och sjukvården.

Poesin är ett försök att upprätthålla det inre livet hos människan, har poeten Tomas Tranströmer sagt, liksom att fantasin innebär en kommunikation och gränsöverskridande – så att undermedvetna samband blir synliga. Han har talat om sina dikter som mötesplatser som vill etablera plötsliga förbindelser mellan delar av verkligheten som de konventionella språken och synsätten brukar hålla isär. På så vis avslöjas dolda samband. Läkekonst och lyrik har sådana samband, på många sätt och på flera plan. Sakprosan, siffrorna och medicinsk naturvetenskap är nödvändiga, och deras samverkan kan uppvisa konkreta, mätbara mål. »Men i de viktigaste ögonblicken i livet har vi ofta upplevt att de inte håller. Om de får dominera oss helt leder vägen mot kontaktlöshet och förstörelse. Poesin ser jag bl a som ett motdrag mot en sån utveckling. Dikterna är aktiva meditationer som inte vill söva utan väcka», skrev Tranströmer redan 1969. Det är en programför-

klaring som inte återfinns i den här recenserade amerikanska antologin, »Blood & bone. Poems by physicians», men som ändå ytterst elegant sammanfattar lyrikens betydelse i sammanhanget.

Lyrik tydliggör människan

Bland diktande läkare intar William Carlos Williams (1883–1963) en unik position, inte bara i USA, utan över hela världen. Influensen från Williams märks också i utgivarnas förord och i flera dikter, som exempelvis i invärtesmedicinaren och reumatologen George Youngs »A letter to William Carlos Williams».

De olika dikterna och motivkretsarna belyser dubbelheten: klinisk praxis inspirerar lyriskt uttryck, men också: lyriskt uttryck leder oss mot ökad förståelse för att inse att patienten är en hel värld, inför vilken man i ödmjuk okunighet måste böja sig. Att se en annan människa är mycket mer än att utöva empati!

Inslag av humor

Humor saknas inte i dikterna, som exempelvis i Dannie Abses dikt »Lunch with a pathologist» eller John Wrights »Walking the dog». I den sistnämnda dikten är det hälsoupplýsningen vid övervikt som får sig en roande knäck. Ett tema som återkommer i flera av dikterna är aids. Ytterligare ett motiv är fascinationen inför högteknologin, dock oftast uppblandat med ironisk distans. Den privatpraktiserande neurologen Vernon Rowes dikt »MRI of a poet's brain» är kanske det främsta exemplet. Författaren/läkaren tycker sig se allt av betydelse: hjärnan; alla färör och namngivna strukturer, men inser slutligen att ingenstans syns några dikter, inte ens en enda liten lyrisk stavelse!

Dikter uppkomna från ytterst handfasta kliniska situationer saknas inte heller. I dikten »Tap» av psykiatern Alice Jones, skildras den där speciella känslan när man gör en lumbalpunktion och efter en stunds letande »I love to find a door» får likvor i utbyte, »Seek and you find. How it comes, the brains clear bath». Alice Jones lyrisk kraft får fullt uttryck i dikten »Anorexia». Dess centrala strof, »a cannibal of self», säger kanske mer än en hel lärobok!

Berikar den kliniska vardagen

Givetvis är kvaliteten i en lyrikantologi som »Blood & bone» något ojämn.

Det vore konstigt annars, eftersom över 30 författare medverkar. Men ändå är antologin en fin inspirationskälla för gamla och unga kliniker – för att motverka avtrubning i den kliniska vardagens slentrian. •

Fysikbok om medicinskt ultraljud

F A Duck, A C Baker, H C Starritt, eds. **Ultrasound in medicine.** Medical science series. 314 sidor. Bristol–Philadelphia: I o P Publishing, 1998. Pris £ 30. ISBN 0-7503-0593-2.

Recensent: Peter Aspelin, professor, röntgenavdelningen, Huddinge sjukhus, Stockholm.

Denna bok handlar om de fysikaliska principer som är tillgängliga inom den medicinska användningen av ultraljud och ges ut av två internationella föreningar vars intressenter är medicinska och biologiska ingenjörer samt medicinska fysiker.

Det gör självklart att boken har en tung matematisk/fysisk betoning och till vissa delar är svårgreppbar för läkare. Det finns därför avsnitt i boken som står utanför min förmåga att bedöma, men jag har läst den utifrån synvinkeln: »Vilket värde har denna fysikorienterade bok för en ultraljudsintresserad läkare?»

Heltäckande och aktuell

Med utgångspunkt i detta är det en värdefull och förvånansvärt aktuell bok. Ett flertal välkända fysiker och läkare som arbetar med medicinskt ultraljud är författare, och boken är heltäckande.

Den består av fem delar och innehåller totalt 16 kapitel. Spännvidden är alltifrån fysik, teknologi, klinisk applikation, ultraljudskontrastmedel och aktuella forskningsområden.

I kapitlet om »Fysiken bakom det medicinska ultraljudet» är ett flertal avsnitt svårförståeliga, men ändå av värde för läkare. Icke minst ger kapitlet om olika vävnaders ultraljudseg-

ANNONS

skaper en ökad förståelse för varför exempelvis vävnadskaraktäristik med ultraljud haft så svårt att få klinisk relevans.

Informativt om fysikalisk bakgrund

När det gäller delen om »Teknologi och mätmetoder vid ultraljudsdiagnostik», finns där ett bra och informativt kapitel om fysiken bakom ultraljudsgivaren, som tydligt förklarar den moderna transduktorns design och förklarar varför den ser ut som den gör.

Speciellt läsvärt och också extra lättförståeligt för läkare är »Utvecklingen av Dopplertechniken», en teknik som kliniskt ökar i betydelse idag. Relativt oförståeligt för den vanlige läkaren är emellertid kapitlet om »Avsikten och tekniken för den utgående ultraljudsvågen».

Boken blir återigen intressant i sin tredje del som handlar om strikt medicinsk användning bl a «Användandet av ultraljud vid hypertermi och fokuserad kirurgi och litotripsi». Dessa kapitel är välskrivna och lättförståeliga, väl överskådliga.

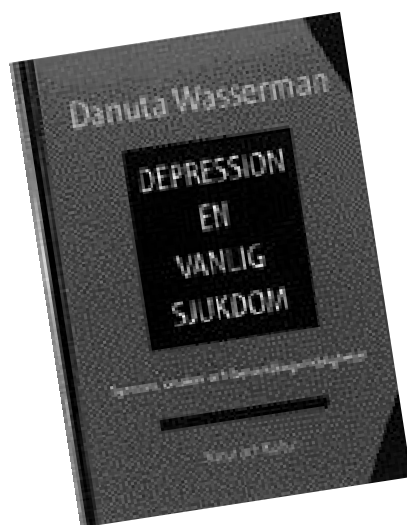
Den fjärde delen av boken handlar bl a om akustisk gravitation och ultraljudskontrastmedel. Icke minst kontrastmedelskapitlet är mycket spännande och aktuellt och beskriver den fysikaliska bakgrunden till de moderna kontrastmedlen och hur man dessutom med hjälp av speciell stimulering kan spränga kontrastmedlen i ett visst tidsögonblick och därigenom få ökad upplösning och information.

Avslutningsvis finns ett kapitel om »Ultraljudets användning för att mäta bentäthet». Där finns en god översikt och jämförelse med andra bentäthetsmetoder, och där beskrivs den fysikaliska bakgrunden till varför ultraljud kan vara en komplementär undersökning.

Svårtillgänglig för läkare

Sammanfattningsvis är boken väsentligen en fysikbok skriven för fysiker och ingenjörer. Delar av kapitlen är svårtillgängliga för läkare, även för dem med naturvetenskapligt intresse och kunskaper.

Den tjänar dock såsom ett uppslagsverk, är påfallande uppdaterad i tiden och ger den fysikaliska förklaringen och bakgrunden till utvecklingen och var forskningsfronten ligger inom ultraljudsdiagnostiken vad gäller tekniken. •

Modern bok om depression – för patienter och deras doktorer

Danuta Wasserman. **Depression – en vanlig sjukdom. Symtom, orsaker och behandlingsmöjligheter.** 310 sidor. Stockholm: Natur och Kultur, 1998. Pris ca 310 kr. ISBN 91-27-06967-2.

Recensent: Hans Ågren, professor i psykiatri, Huddinge sjukhus.

Det börjar sprida sig bland den kundiga allmänheten en insikt att depressionssjukdomarna är vanliga, kostnadskrävande för samhället, innebär svåra personliga lidanden och går att behandla med både mediciner och psykoterapi. Danuta Wasserman har skrivit en lättflytande bok på modernt vetenskaplig grund om förstämningssjukdomar, vilket exempelvis innebär att varje skiljelinje mellan »biologi» och »psykologi» blir konstgjord och att debatten mellan »arv» och »miljö» upphört därför att den är meningslös. Boken ger en optimistisk bild av den psykiatriska professionens förmåga att hjälpa på både kort och lång sikt och bör läsas av intresserade »brukare» av psykiatri och varför inte i kortare vårdutbildningar. Den fungerar också alldeles utmärkt som en uppfräschningstext för läkare som inte så noggrant följt de senaste årens utveckling av diagnostik och be-

handling av depressioner. Här finns »allt», från psykoanalys till johannesört, från stresstolerans till gener, från monoaminerg signalöverföring till WHO:s preventiva program.

Välskriven och aktuell

Boken är uppdelad i tre delar: Symtom, orsaker och behandling. Texten följer ett slags internationell synopsis och innehåller egentligen inte några väsentliga kunskapsluckor, vare sig det gäller diagnostik, farmakoterapi eller psykoterapi. Stilen är enkel, praktisk och förklarande. Det händer allt oftare att initiativrika patienter skaffar sig aktuell information på Internet om sina sjukdomar och utmanar sin doktor med den nyligen funna informationen. Danuta Wasserman har »hängt med», och jag tror inte någon patient finner så mycket användbart på nätet som inte egentligen står i denna bok – ett skäl för läkare att tillägna sig innehållet för att inte förlora debatten med sin patient!

God information om självmord

Författaren är psykiater och professor i suicidologi vid Statens institut för psykosocial miljömedicin och anknuten till KI, och hennes avslutande kapitel handlar, som sig bör, om självmord. Självmord utgör ju tillsammans med en ökad frekvens av kardiovaskulära dödsfall den mortalitet som är knuten till depressionssjukdomen. Eftersom de flesta självmordsnära individer är deprimerade är uppmärksamheten på depression och dess behandling (tex vid samtidigt missbruk!) den enskilt viktigaste suicidförebyggande åtgärden, men bilden är givetvis mer komplex. Läsaren ges god information om tidiga varningssignaler, självmordspreventiva åtgärder på olika nivåer, om olika folkhälsoprogram, och om föreningar för efterlevande, tex SPES med lokala föreningar runt om i landet.

Rekommenderas för folkupplysning

En fyllig litteraturlista med referenser fram till 1997 samt ett välgjort saksregister avslutar denna nyttiga bok. Rekommendera den till läskunniga patienter (det finns många fler än man tror!), eller skänk den till din sjukvårdspolitik. Tillsammans med journalisten Miki Agerbergs rosade bok »Ut ur mörkret» (Norstedts, 1997) blir dessa böcker ett gott understöd i de folkupplysningskampanjer om depression och självmord som planeras i Sverige. •